

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка  
Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»



Декан природничо-географічного  
факультету

Г.Я.Касьяненко  
« 30 » серпня 2019 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

**Раціональне природокористування**

галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією  
природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова \_\_\_\_\_

(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук,  
старший викладач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної  
географії

Протокол № 1 від “29” серпня 2019 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент



---

## Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	магістр	Обов'язкова	
		<b>Рік підготовки:</b>	
2-й		2-й	
<b>Семестр</b>			
3-й		3-й	
<b>Лекції</b>			
20 год.		4 год.	
<b>Практичні, семінарські</b>			
18 год.		6 год.	
<b>Лабораторні</b>			
<b>Самостійна робота</b>			
80 год.		110 год.	
<b>Консультації:</b>			
2 год.			
Загальна кількість годин – 120	Вид контролю: залік		

### 1. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Метою** навчальної дисципліни формування у студентів знань про особливості використання природних ресурсів в сучасний період, основні геоecологічні проблеми, пов'язані з цим, місце раціонального природокористування і охорони природи в системі сучасних наук.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

- здатність критично осмислювати основні світоглядні теорії і принципи у навчанні та професійній діяльності (**ЗК-2**);

- здатність вільно користуватися рідною й іноземними мовами як засобом ділового спілкування (**ЗК-4**);

- здатність оцінювати та аналізувати фундаментальні основи географічних теорій, законів, принципів, історію розвитку географічних ідей, географічні особливості природи Землі, розміщення населення і господарства (**ФК-1**).

- здатність формулювати, аналізувати та синтезувати рішення наукових проблем у царині географії на абстрактному рівні в різномасштабних просторових та/або часових рамках (**ФК-2**).

- здатність організувати науково-дослідницьку діяльність та проводити дослідження на рівні новітніх досягнень, які є основою комплексного географічного мислення. постійно оновлювати та накопичувати власні знання з природничої та суспільної географії. мати стійкі навички роботи з різними типами географічних даних (текстовими, картографічними, графічними, числовими тощо) (**ФК-3**);

- здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності вчителя (**ФК-12**).

## 2. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з циклу навчальних дисциплін фізичної та соціально-економічної географії, геоєкології, краєзнавства. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р.

## 3. Результати навчання за дисципліною

Оволодіти загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального географічного кругозору **(ПРН-1)**.

Застосовувати наукові підходи до визначення сутності поняття освіти та освітніх процесів. Оцінювати та співставляти основні світоглядні теорії і принципи у навчанні та професійній діяльності. Пояснювати роль освіти в житті людини, мати уявлення про способи зберігання і передавання соціального досвіду і базисних цінностей культури **(ПРН-2)**.

Знати сучасні теоретичні основи та методологію фізичної географії і раціонального природокористування, описувати сучасну природничо-наукову картину світу, впорядковувати та класифікувати сучасну систему фізико-географічних наук, організовувати самостійну науково-дослідницьку роботу з фізичної географії та раціонального природокористування **(ПРН-3)**.

Використовувати іноземну мову, мати практичні навички ділового професійного спілкування, вміти укладати ділові документи іноземною мовою **(ПРН-12)**.

Уміти опрацьовувати різні типи географічних даних (текстові, картографічні, графічні, числові тощо) **(ПРН-13)**.

Використовувати знання іноземної мови для наукової діяльності в міжнародному контексті. Інтерпретувати фахові тексти, використовуючи словники різних типів **(ПРН-14)**.

## 4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з навчальної дисципліни; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями природних ресурсів, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом раціонального природокористування.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення раціонального природокористування при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення раціонального природокористування при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але

	близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
64-73	має знання лише основного матеріалу з раціонального природокористування, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом раціонального природокористування; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про раціональне природокористування як навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

#### Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль											Разом	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	K1		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	60	100
Контроль самостійної роботи											40	
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		40	

T1...T9 – теми курсу, K1 – контрольна робота

#### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	<b>A</b>	відмінно
82-89	<b>B</b>	добре
74-81	<b>C</b>	
64-73	<b>D</b>	задовільно
60-63	<b>E</b>	
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

### 5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

**Засобами та формами оцінювання є:** усне та письмове опитування, тестування, участь у дискусіях, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання

лабораторних робіт, іспит. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час лабораторних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

## **6. Програма навчальної дисципліни**

### **6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни**

**Тема 1.** Вступ до природокористування. Поняття «природокористування». Об'єкт і предмет природокористування як виду діяльності та навчальної дисципліни. Структура і класифікація природокористування. Парадигми і принципи природокористування.

**Тема 2.** Класифікація природних ресурсів. Класифікація ПР за характером вичерпності. Класифікація ПР за здатністю до відновлення. Функціональна класифікація природних ресурсів. Регіональний кадастр природних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал.

**Тема 3.** Основи раціонального надрокористування. Види використання надр. Терміни користування надрами. Види права користування надрами. Види відходів та їх способи утилізації. Заходи з охорони надр.

**Тема 4.** Основи раціонального землекористування. Земельні ресурси, їх поділ. Антропогенне забруднення і виснаження ґрунтів. Тверді побутові відходи та відходи виробництва. Охорона і раціональне використання ґрунтів.

**Тема 5.** Раціональне використання водних ресурсів. Структура та екологічні функції гідросфери. Водокористування. Вплив господарської діяльності людини на водні ресурси. Антропогенний вплив на підземні води. Світові проблеми прісної води. Антропогенний вплив на води Світового океану. Забруднення природних вод України. Екологічні проблеми Дніпра, Чорного й Азовського морів. Контроль за станом водного середовища і організація його охорони. Основні заходи щодо охорони і раціонального використання вод.

**Тема 6.** Раціональне використання атмосферного повітря. Роль атмосферного повітря на планеті. Роль повітряних ресурсів у господарській діяльності людини. Забруднення атмосфери. Виникнення фотохімічного туману (смогу). Виснаження озонового шару. Глобальне потепління (парниковий ефект). Кислі атмосферні опади (кислотні дощі). Заходи щодо захисту атмосфери

**Тема 7.** Основи раціонального лісокористування. Лісокористування. Види лісокористування. Заходи з раціоналізації лісокористування. Охорона та раціональне використання лісових ресурсів.

**Тема 8.** Раціональне використання біологічних ресурсів. Значення рослин у біосфері і житті людини. Антропогенний вплив на рослинний світ. Охорона рослинного світу. Тваринний світ та його охорона. Місце і роль тваринного світу в природі. Вплив людини на тварин і причини скорочення їх чисельності. Охорона тваринного світу.

**Тема 9.** Наукові основи раціонального природокористування та управління навколишнім середовищем. Наукові основи раціонального користування та управління навколишнім середовищем. Стандарти і нормативи якості навколишнього середовища. Екологічна експертиза.

**Тема 10.** Економічні механізми природокористування. Екологічний моніторинг навколишнього середовища. Правове регулювання екологічних відносин. Державне управління в галузі природокористування. Міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища.

## 6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Тема 1. Вступ до природокористування	10	2	2	-	-	6	-	2	-	-	-	-
Тема 2. Класифікація природних ресурсів	10	2	2	-	-	6	-	2	-	-	-	-
Тема 3. Основи раціонального надрокористування.	14	2	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Основи раціонального землекористування.	14	2	2	-	-	10	-	-	2	-	-	-
Тема 5. Раціональне використання водних ресурсів.	11	2	1	-	2	6	-	-	2	-	-	-
Тема 6. Раціональне використання атмосферного повітря.	9	2	1	-	-	6	-	-	2	-	-	-
Тема 7. Основи раціонального лісокористування.	14	2	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Тема 8. Раціональне використання біологічних ресурсів.	14	2	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Тема 9. Наукові основи раціонального природокористування та управління навколишнім середовищем.	14	2	2	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Тема 10. Економічні механізми природокористування	10	2	2	-	-	6	-	-	-	-	-	-
<b>Усього годин</b>	<b>120</b>	<b>20</b>	<b>18</b>	<b>-</b>	<b>2</b>	<b>80</b>	<b>120</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>110</b>

## Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Поняття про охорону природи та раціональне природокористування	2	
2.	Класифікація природних ресурсів	2	
3.	Структура утворення та накопичення відходів на території України	2	2
4.	Оцінка шумового забруднення території	2	
5.	Антропогенний вплив на літосферу. Раціональне використання надр. Види забруднення земельних ресурсів.	2	
6.	Забруднення ґрунтів важкими металами і його оцінка	2	
7.	Оцінка та картографування рівня забруднення поверхневих вод	2	2
8.	Оцінка рівня забруднення атмосферного повітря	2	2
9.	Вивчення природно-заповідного фонду адміністративної території	2	
	<b>Всього</b>	<b>18</b>	<b>6</b>

### Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

## 7. Рекомендовані джерела інформації

### *Основні*

1. Ніколайчук Т. О. Взаємозв'язок національної природно-заповідної свідомості як суспільного феномену та раціонального природокористування. Економіка та держава. 2018. № 6. С. 105–112.

2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / Суми : Унів. кн., 2016. 759 с.

3. Сапко О.Ю. Раціональне природокористування: Конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2018. 115 с.

### *Додаткові*

1. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : Навч. посібник. 3-тє вид., випри. і доп. Суми: ВТД „Університетська книга”; К. : Видавничий дім „Княгиня Ольга, 2005. 302 с.

2. Джигирей В.С., Сторожук В.М., Яцюк Р.А. Основи екології та охорони навколишнього природного середовища. Екологія та охорона природи: навчальний посібник; Мін-во освіти і науки України. 2-е вид., доп. Львів : Афіша, 2004. 272 с.

3. Екологічні основи природокористування : навчальний посібник / Т. А. Сафранов. 3-е вид., стереот. Львів : Новий Світ-2000, 2006. 248 с.

4. Корнус А. О. Охорона природи. Основи раціонального природокористування : практикум / А. О. Корнус, О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 40 с.

5. Українська екологічна енциклопедія / Міжнародна економічна фундація, Ін-т українознавства мін-ва освіти і науки України ; ред. Р. С. Дяків. Вид. 2-ге. К. : МЕФ, 2006. 808 с.

### *Інформаційні ресурси*

1. <http://www.eco.sumy.ua> / Сайт Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області

2. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12> / Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»